

Biblioteka Muzeum Karkonoskiego powstała w 1880 roku wraz z utworzeniem Riesengebirgsverein (RGV – niemieckie „Towarzystwo Karkonoskie”), założonego przez Teodora Donata (1844-1890). Jednym z ważniejszych celów działania Towarzystwa było pielęgnowanie i popularyzowanie dziedzictwa kulturowego Karkonoszy, co wiązało się m.in. z gromadzeniem odpowiedniego księgozbioru.

Dokument bazuje na archiwaliach Biblioteki Muzeum Karkonoskiego, które kontynuuje tradycje dawnego Riesengebirgsvereinmuseum (RGV).

Nunobino Zubereitung 1863

Kurzgefaßter Führer

durch das Museum des
Riesengebirgsvereins
in Rirschberg i. Schl.

Announcement in German

— 2. verbesserte Auflage 1921. —

77 1/2 1/2 1/2

1863

Kurzgefaßter Führer

durch das Museum des
Riesengebirgsvereins
in Hirschberg i. Schlesi.

F. 19.
XI 119

Zweite verbesserte Auflage. — 1921.

Zwężły przewodnik

po Muzeum Towarzystwa Karkonoskiego
(Riesengebirgsverein) w Jeleniej Górze na
Śląsku.

*Tłumaczył Henryk Dąbkiewicz
Współpraca i korekta Agata Kempniak-Koniuch*

2. wydanie poprawione, 1921.

2026

Muzeum Towarzystwa Karkonoskiego jest muzeum regionalnym (Heimatismuseum), którego celem jest przedstawienie specyfiki Karkonoszy i Gór Izerskich, twórczości oraz form życia ich mieszkańców. Zostało ono zbudowane w latach 1912/13 według planu królewskiego radcy budowlanego Grossera z Wrocławia (†); składa się z budynku głównego przy ulicy Kaiser-Friedrich-Straße (obecnie ul. Matejki), dwóch przybudówek od strony ogrodu - chaty góralskiej i domu patrycjuszowskiego - oraz ogrodu. Zwracamy uwagę, że wystawione przedmioty, z nielicznymi wyjątkami, zostały wytworzone lub były używane w Karkonoszach i Górach Izerskich.

Budynek główny.

Parter.

Przez drzwi wejściowe wchodzi się do dużej, sklepionej hali wejściowej. W hali tej po lewej stronie znajdują się drzwi prowadzące do pokoju zarządu i biblioteki, których obramowanie zdobiło niegdyś dom przy ulicy Zamkowej 21 (Lichte Burgstraße) w tym mieście. Tablice po prawej i lewej stronie tych drzwi zostały wykonane w Szkole Snycerstwa w Cieplicach (Warmbrunn); tablica po lewej zawiera informacje o budowie, tablica po prawej nazwiska darczyńców. W hali wejściowej wystawione są prace z zakresu szklarstwa, rytownictwa w kamieniach pieczętnych, rzeźby w drewnie oraz ślusarstwa artystycznego.

Szkło: Gablota 1, 2, 3.

Gablota 1.

Historyczny rozwój rodzimego szklarstwa.

W najniższej przegrodzie nr 4 znajdują się znaleziska z wykopalisk w dolinie Cichego Potoku koło Piechowic (Petersdorf) oraz w dolinie potoku Kamienica (Kemnitzbachtal); dowodzą one, że znajdowały się tam huty szkła - prawdopodobnie w XIV wieku, jeśli nie jeszcze wcześniej. Znaleziska te wskazują na to, że sztuka uszlachetniania szkła poprzez barwienie masy szklanej została przyniesiona w nasze góry z Wenecji przez tak zwanych Walończyków (Wallen).

Szafa 1

Przegroda 3: Zbiór eksponatów związanych z Walończykami, głównie księgi walońskie i znaki walońskie. Szczególnie interesujący jest, oparty o bok szafy, fragment skały z takim właśnie znakiem - rozpostartą dłońią. Kamień ten był częścią masywu skalnego tuż przy Gabelstein (Widetkach,

Waloński Kamień)¹ w górnej części Doliny Kamiennej (Zackental), który został wysadzony w 1901 roku podczas budowy kolei.

Przegroda 2: Pamiątki po słynnym rodzie szklarzy Preußlerów, którzy w 1617 roku w Dolinie Białego Potoku (Weißbachtal) zbudowali hutę szkła – *Weißbachhof* - przechodzącą z ojca na syna. Ostatni z rodu zmarł w 1849 roku; jego zięciem był Franz Pohl, który w 1842 roku założył, dla hrabiego Schaffgotscha, hutę *Józefina* (*Josephinenhütte*) i kierował nią aż do śmierci w 1884 roku. Dołączone do eksponatów opisy zawierają niezbędne wyjaśnienia; dzwon znajdujący się na szafie oraz stojąca obok chorągiewka wiatrowa znajdowały się niegdyś w hucie *Weißbachhof* i upamiętniają mistrzów hutniczych: Hansa Preußlera († 1655) oraz Hansa Christophä Preußlera († 1673).

Przegroda 2 i 1: Charakterystyczne wyroby huty *Józefina* (millefiori, szkło siatkowe, awenturynowe, złote i miedziane rubinowe) oraz huty, którą Fritz Heckert założył w 1866 roku w Piechowicach (Petersdorf).

Szafa 2

Przegroda 1: Szkła z XVI i XVII wieku - naśladownictwo techniki weneckiej ze zdobieniami szczypanymi, a także naczynia o osobliwych kształtach (szkła typu "jeź", "tasiemiec", "szkło kaligraficzne"). Ponadto szkła ze szlifowanymi zdobieniami z przełomu XVII wieku (szlif płaski i matowy) oraz szkła cechowe.

Przegroda 2: Wyroby szklane grawerowane z okresu rozkwitu tej sztuki - od około 1720 do 1780 roku. Niektóre z tych dzieł odznaczają się doskonałym pięknem formy i techniki: 4 szkła międzyścienne (Zwischengoldglas), 2 puchary typu "Nautilus", naczynie ze szlifem wysokim, naczynia szklane z wtapianymi czerwonymi płytkami oraz szkła z kolorowymi nitkami wtapianymi w trzon.

Przegrody 3 i 4: Szkła z okresu około 1780–1830. Piękne, smukłe kieli chy zostają wyparte przez cylindryczne puchary i naczynia o wydętym kształcie. Często spotykany ciężki, zazwyczaj czworoboczny trzon, który rozszerza się ku dołowi w stronę stopy.

¹ Skalka granitowa na pd. Zboczu. Zwaliska nad Kamienną przy linii kolejowej do Jakuszyce. Stoi na wys. ok. 850 m.

Interesujące szkło z Cieplic (Warmbrunn) z wtopionym medalionem sylwetkowym.

Przegroda 5: Christian Gottfried Schneider Pamiątki po najwybitniejszym artyście grawerowania w szkłe, jaki kiedykolwiek tworzył w naszych górach - Christianie Gottfriedzie Schneiderze z Cieplic (1710–1779). Znajdują się tu również ryciny przedstawiające interesujące naczynia szklane z dawnych oraz nowszych czasów, w tym z roku 1920.

Szafa 3

Przegroda 5 (dolna półka): Szkło mleczne. Szkła i naczynia ze szkła mlecznego (opalinowego), które w XVII i XVIII wieku cieszyło się w tutejszej okolicy ogromną popularnością jako imitacja pożądanego chińskiej porcelany.

Przegroda 4: Kolekcja szkieł mlecznych. Cenny zbiór przedmiotów szklanych - głównie ze szkła mlecznego - pochodzących z XVIII i początku XIX wieku.

Przegroda 3: Malarstwo emaliowe i szkło purpurowe. Szkła i butelki na brandy z XVII i XVIII wieku, zdobione malaturą emaliową, opatrzone najczęściej żartobliwymi, niekiedy nieco dosadnymi napisami. Znajdują się tu także szkła typu „Annagelb” (uranowe), szkła rokokowe z biało-różową malaturą oraz szkła purpurowe wykonane w 1894 roku w hucie szkła *Carlswerk* w Bolesławcu (Bunzlau).

Przegrody 2 i 1: Szkła i wyroby szklane - od około 1830 roku - z hut szkła w Szklarskiej Porębie (*Hoffnungstal*, *Carlstal*) i w Piechowicach zdobione przez cięcie, szlif, malaturę itp. Przedmioty ułożone są według czasu ich powstania; ukazują zmieniający się smak epok w formie i zdobnictwie. Wyróżniają się: 1 srebrny puchar, szereg naczyń szklanych, które w drugiej połowie XIX wieku zostały kunsztownie ozdobione malarstwem przez znakomitych mistrzów Gerlacha i Tichy ze Szklarskiej Poręby. Jedno z tych szkieł przedstawia wierny wizerunek lekarza ze Szklarskiej Poręby, dr. Borch² (+1889) w stroju myśliwskim; dalej 3 szkła cięte, z których jedno

² Dr Borch (często wymieniany w źródłach jako *Sanitätsrat Dr. Borch*) był znany lekarzem w Szklarskiej Porębie (Schreiberhau) w XIX wieku. Cieszył się dużym szacunkiem lokalnej społeczności, co tłumaczy fakt, że jego portret został uwieczniony na luksusowym pucharze przez mistrza

zostało wykonane przez grawera Fischera w Szklarskiej Porębie według rysunku malarza, hrabiego Harracha z Przesieki w roku 1881, jako część zestawu szkiet, które stany śląskie kazały wykonać jako dar ślubny dla księcia Wilhelma Pruskiego. Drugie - wysoki kielich z pokrywą, pierwszorzędne dzieło grawera szkła Benna ze Szklarskiej Poręby, wykonane w 1901 roku. Trzecie - wysokie szkło kryształowe (puchar winogronowy), kunsztownie zdobione szlifem i charakterystycznym rysunkiem cięcia, praca grawera Fr. Tschöpe z Cieplic.

Jako najnowszy wyrób sztuki uszlachetniania szkła przez szlif i polerowanie kwasem -2 naczynia kryształowe firmy Baeumer z Kunic (Cunnersdorf).

Odciski pieczęci.

Szafa 4

Rytownictwo w kamieniu, a zwłaszcza grawerunek w kamieniach pieczętnych, było od końca XVII wieku aż po czasy najnowsze uprawiane w naszym górotworze, szczególnie w Cieplicach i w Sobieszowie, i to w wysokiej doskonałości, tak iż prace te stały się sławne i poszukiwane daleko poza granicami naszej małej ojczyzny. Prawie wszystkie niemieckie i europejskie rodziny książęce kazały tu wykonywać pieczęcie; zwłaszcza w XIX wieku wiele prac powstawało na zamówienie dworu rosyjskiego.

Wystawione są odbitki pieczęci, które zostały wycięte przez wybitnych mistrzów tej sztuki w XVIII i XIX wieku. Poszczególne karty zawierają informacje o artystach. Najwybitniejszym i najbardziej wszechstronnym spośród tych rytowników pieczętnych był Friedrich Siebenhaar z Cieplic (1814–1895); opanował on nie tylko głęboki ryt, lecz także technikę, w której figura zostaje wydobyta z kamienia w formie wypukłej (kamee). Różne jego dzieła i modele są wystawione, w tym także dziesięć w wosku modelowanych wizerunków.

Na jednej z tablic zestawiono narzędzia i kamienie półszlachetne używane przy rytowaniu pieczęci. Ponadto wystawiono odbitki pieczęci z kamieni należących do rodziny hrabiowskiej Schaffgotschów w Cieplicach, jak również odbitki starszych, metalowych pieczęci Kameralnego Urzędu Królewskiego w Sobieszowie i okolicy.

Szkoła Snycerstwa w Cieplicach (Szkoła Zawodowa dla Rzeźby w Drewnie) wykonała w drewnie - jako pracę studyjną uczniów zaawansowanych - podobiznę wspomnianego wyżej rytownika kamieni pieczętnych, Friedricha Siebenhaara, według fotografii. Ta ustawiona w korytarzu, obok

Franza Gerlacha. Fakt jego śmierci w 1889 roku potwierdzają kroniki i nekrologi z tamtego okresu (m.in. w *Hirschberger Tageblatt*).

schodów, figura ukazuje z zadziwiającą życiową prawdą artystę przy pracy i daje najlepsze wyobrażenie o istocie rytownictwa w kamieniach pieczętnych. Strój i wszystkie narzędzia pracy są wiernym odwzorowaniem wyposażenia starego Siebenhaara.

Przy tej samej ścianie ustawiono również zestaw narzędzi pracy grawera szkła ze Szklarskiej Poręby z końca XVIII wieku. Dzięki temu możliwe jest porównanie działalności grawera szkła z pracą rytownika w kamieniu.

Jeszcze jedno dzieło w tej sali - pomijając tablice obok drzwi do pokoju zarządu - ukazuje, na jakim poziomie stoją osiągnięcia cieplickiej Szkoły Snycerskiej: jest to figura Liczyrzepy na ścianie obok wejścia do sali cechowej, praca ucznia wykonana na egzamin mistrzowski.

Rzemiosło artystyczne

Słynne kraty przy grobowcach tutejszego kościoła parafialnego dowodzą, że niegdyś, w XVII i XVIII wieku, żyli w naszej okolicy wybitni mistrzowie sztuki ślusarskiej. W naszych starych domach kupieckich znaleźć można tu i ówdzie takie świadectwa dawnej sztuki. Cudowna krata renesansowa przed wnęką rytownika kamieni pieczętnych znajdowała się niegdyś w domu należącym do kupca von Buchs, na Rynku nr 21; druga, również wspaniała krata z przełomu XVII wieku, umieszczona na ścianie przy schodach prowadzących na piętro w domu przy ul. Kopernika 23 (Priesterstraße); delikatna krata okienna obok, w kościele Świętego Ducha; krótka krata przy zejściu schodów - w starej aptece w Cieplicach.

Wysoka, łukowata krata, która oddziela sień wejściową od przylegającej sali cechowej, została wykonana w 1913 roku przez Królewską Szkołę Sztuk Pięknych - dział sztuki ślusarskiej we Wrocławiu, według wzoru i z wykorzystaniem pojedynczych elementów kraty stojącej przed wnęką rytownika kamieni pieczętnych. W bocznej części po prawej stronie wisi żelazna ozdoba kowalska, która również znajdowała się w domu Rynek 21 i służyła zapewne jako zawieszenie dla lampy korytarzowej.

Sala cechowa

Piękny brązowy świecznik tronowy pod sklepieniem - dzieło z początku XVIII wieku - został подарowany tutejszemu kościołowi parafialnemu przez jeleniogórski cech szewców. Wielki dzwon przy oknie znajdował się niegdyś w kościele katolickim w Dąbrowicy; z powodu pęknięcia został wycofany z użytku. Dzwon nosi na kołnierzu napis:

bone pastor panis vere ihesu miserere AD. MCCCCLXXXIX (Dobry Pasterzu, prawdziwy Chlebie Jezu, zmiłuj się. W roku Pańskim 1499.)

Dzwon został najprawdopodobniej odlany przez jeleniogórskiego mistrza ludwisarskiego Matthiasa Galbrittera.

Szafa 5

Wyroby ludwisarskie przeważnie pochodzą od mistrzów z Jeleniej Góry, Mirska, Lwówka, Kowar i Kamiennej Góry z XVII, XVIII i XIX wieku - znakomite w swej klasie.

Wyróżniają się dwa wysokie dzbany tutejszego cechu strzeleckiego „Bruderschaft” z lat 1667 i 1727, kufle cechów jeleniogórskich: młynarzy, kuśnierzy, garncarzy i farbiarzy, puchary cechów kuśnierzy jeleniogórskich i bednarzy kamiennogórskich, trzy duże, grawerowane talerze, niegdyś wręczane jako dary ślubne.

Dołączone kartki zawierają szczegółowe objaśnienia.

Nasze muzeum posiada cenne dokumenty cechowe; obecnie wystawione są dwa, szczególnie piękne w swej formie, oprawione w ramy: Świadectwo nauki z Hermsdorfu (Sobieszowa), z 8 lipca 1786 roku, dla Christiana Gottlieba Wolfa z Zalesia, dotyczące „*wyuczonej sztuki chwalebnego rzemiosła myśliwskiego*”, wystawione przez Antona Lorenza Coghsa, starszego leśniczego i dziewięciu leśniczych hrabiego Johanna Nepomuka Gottharda Schaffgotscha oraz potwierdzenie z Wrocławia, z 30 czerwca 1732 roku, wystawione przez podstarszego szlacheckiego bractwa „von der Feder”, że: rzeźnik Siegesmund „von der Feder” został przyjęty i zaprzysiężony.

Pod tymi obrazami umieszczono lada cechowe (skrzynie) z Jeleniej Góry, Kowar oraz Kamiennej Góry (należące do cechów: młynarzy, piekarzy, iglarzy, złotników, sukienników, pończoszników i nożowników). Szczególnym pięknem odznacza się lada jeleniogórskiego bractwa strzeleckiego z roku 1685.

Żelazna krata nad szafą nr 5 znajdowała się dawniej nad drzwiami domu przy ulicy Jasnej (Burgstraße) 21.

Pomiędzy szafą nr 5 a 6 zawieszono stary zegar ścienny, który niegdyś odmierzał czas w tutejszym ratuszu; obok niego znajduje się kilka interesujących obrazów malowanych na szkle.

Szafa 6

Przegroda 1: Przedmioty upamiętniające rzemiosło laborantów z Karpacza (Krummhübel). Laboranci zbierali zioła oraz korzenie, z których wytwarzali medykamenty, prowadząc nimi ożywiony handel za oficjalnym

zezwoleń władz. Ich działalność sięga XVII wieku; ostatni laborant - August Zölfel - zmarł w 1884 roku.

Przegrody 2-4: Na szczególną uwagę zasługują: „Księga lekarska” (Doktorbuch) z roku 1783; *Terra sigillata*³ (ziemia stemplowana) ze Strzegomia (Striegau); księga cechowa jeleniogórskich ślusarzy zapoczątkowana w 1664 roku; starsze pieczęcie jeleniogórskich cechów; dębowa matryca tłocząca, która służyła niegdyś w papierni w Kostrzycy (Egelsdorf) koło Kowar do wyciskania herbu hrabiów Schaffgotsch na papierze czerpanym; 3 formy do kolorowego druku na katunie⁴ (z Jeżowa Sudeckiego/Grunau); formy piernikarskie z XVIII wieku oraz wykonane z nich odlewy gipsowe.

Szafa 7

Przegroda 1: Naczynia cynowe pochodzące głównie z XVIII wieku, będące niegdyś w użytku w Kowarach (Schmiedeberg).

Przegrody 2 i 3: Wyroby wytwarzane w Karkonoszach w ramach przemysłu domowego (chałupnictwa). Ponadto znajdują się tu dwie płyty miedziorytne z wygrawerowanymi widokami z naszych gór wraz z odbitkami z tychże płyt. Widokami tymi zdobiono w XIX wieku pamiątki turystyczne (puzderka/etui) produkowane najczęściej z drewna przez firmę Riedel w Cieplicach (Warmbrunn).

Przegrody 3 i 4: Zamki do drzwi oraz kłódki z XVII, XVIII i XIX wieku, pochodzące głównie z Jeleniej Góry i okolic; znaleziska wydobyte podczas prac wykopaliskowych na Podzamczu (Grünbusch) pod Bolkowem (Bolkenhain).

Dział kościelny.

Brązowy żyrandol wisiał dawniej w tutejszym Kościele Łaski. Organy - dzieło z początku XVIII wieku - jak również obie figury świętych, znajdowały się wcześniej w tutejszym kościele Świętego Ducha, który został rozebrany w 1907 roku. W centrum tego pomieszczenia umieszczono model tutejszego Kościoła Łaski; ukazuje on jego pierwotnie planowaną formę. Na ścianie przy hali wejściowej znajdują się interesujące, po części niezwykle rzadkie, obrazy związane z Kościołem Łaski - obraz olejny przedstawiający wnętrze tutejszego kościoła katolickiego - ponadto zegary

³ Pojęcie *Terra sigillata* (z łac. „ziemia stemplowana”) dotyczy rzymskiej ceramiki użytkowej z okresu od I w. p.n.e do III w. n.e.

⁴ Katun to po prostu surowa, gęsta tkanina bawełniana o płóciennym splocie.

piaskowe, które niegdyś stały na ambonach jeleniogórskiego Kościoła Łaski oraz kościoła w Łomnicy.

W konstrukcji pod tymi obrazami wmontowano z przodu pięknie rzeźbioną ściankę przednią, która niegdyś zdobiła ołtarz kościoła Świętego Ducha. Na tej konstrukcji, pośrodku, stoi najstarsza misa chrzcielna tutejszego Kościoła Łaski wraz z cynowym dzbanem; po prawej i lewej stronie od niej widnieje 6 wysokich, pięknych świeczników kościelnych, z czego 2 cynowe z kościoła w Sobieszowie oraz 4 rzeźbione w drewnie z tutejszego kościoła Świętego Ducha.

Na pozostałych ścianach wiszą krucyfiksy oraz tarcze pogrzebowe tutejszego Stowarzyszenia Kupców, cechu rzemiosł różnych, cechu stolarzy oraz kowarskiego związku garbarzy; przedmioty te służyły do dekoracji trumien podczas pogrzebów członków cechów. Ponadto widnieje tu obraz Kościoła Łaski w Kamiennej Górze oraz tablice malowane z tutejszego Kościoła Łaski.

Warte uwagi: Wiszące przy oknie szybki szklane, z których 2 zdobione czystym szlifem pochodzą z tutejszego Kościoła Łaski, a dwie pozostałe z tutejszego kościoła katolickiego.

Ścianka działowa, która oddziela to pomieszczenie od działu ceramicznego, zwieńczona jest znakomitą pracą, którą wykonali uczniowie klasy rzeźby ornamentalnej Szkoły Szyberstwa w Cieplicach jako pracę studyjną dla naszego muzeum; jest to dokładna replika zwieńczenia ław z tutejszego Kościoła Łaski. Na tej ścianie zamocowany jest, rzeźbiony w drewnie, anioł chrzcielny, który znajdował się wcześniej w kościele w Radomierzu.

BIBLIOTEKA MUZEUM KAMIENNEJ GÓRY

Oddział Ceramiki i inne.

Dwa interesujące piece: jeden fajansowy z przełomu XVII i XVIII wieku, stał dawniej w Miszkowicach (powiat kamiennogórski); drugi, biały szklawiony, z przełomu XVIII i XIX wieku, pochodzi z domu przy ulicy Jasnej (Burgstraße) 17 w Jeleniej Górze.

Szafa 8

Przedmioty z Wrocławia (okazała paterka na owoce jako ozdoba stołu); szkła cechowe, kufel kurfirstów (wyborców Rzeszy), interesujące filiżanki z porcelany – w szczególności jedna, z której piła królowa Luiza; główka fajki z malaturą upamiętniającą zjazd studentów (uroczystość koleżeńską) w Cieplicach w 1839 roku.

Szafa 9

Bolesławieckie wyroby garncarskie, przeważnie zdobione nakładanymi białymi lub kolorowymi ornamentami; dzbanek do kawy z napisem: „*Jestem kawałkiem orzecha*⁵, *to wiem, gdy jestem pełny, wtedy kobiety są pracowite*”; niezwykle wysoki kufel; dekoracja stołowa w kształcie owocu. Naczynia chłopskie z XVII i XVIII wieku, majolika ludowa. Zielono szklone kafle z XVII i XVIII wieku pochodzące z pieców, które niegdyś stały w Szklarskiej Porębie (tzw. „Wielki Dom”), Podgórzynie (Giersdorf) oraz w domach kąpielowych Cieplic.

Obrazy na ścianach - częściowo olejne, miedziorytowe oraz pastele - przedstawiają osobistości (w szczególności kupców z XVII i XVIII wieku) z Jeleniej Góry, Kowar itd. Na szczególną uwagę zasługują: miedzioryty przedstawiające jeleniogórskich panów handlowych oraz 3 znakomite pastele, w tym autoportret malarza Grusona⁶, który żył w Jeleniej Górze na początku XIX wieku.

Dwa wyjątkowej urody lustra weneckie oraz jedna sekretera były niegdyś w użytku kowarskiej rodziny. Szczególnym pięknem odznacza się kołyska, która pochodzi z tutejszej starej rodziny kupieckiej (XVIII wiek).

Komoda w tym pomieszczeniu znajdowała się niegdyś w posiadaniu feldmarszałka Gneisenau w Mysłakowicach; wysoka lampa oliwna znajdowała się w Piechowicach. Z tego pokoju przechodzi się przez przedpokój z pięknym sklepieniem stiukowym do Izby Patrycjuszowskiej. W oknie tego przedpokoju osadzono szybki, które wcześniej znajdowały się w starym pawilonie ogrodowym przy tutejszej ulicy Auenstraße 4; w szybkach tych wycięty jest znak handlowy (gmerk) Daniela von Buchs (koniec XVII wieku).

Izba Patrycjuszowska.

(Uprasza się usilnie o wchodzenie na parkiet wyłącznie po chodniku położonym wzdłuż jego krawędzi.)

⁵ „Kawałek orzecha” (niem. *Nussstück*): odnosi się do koloru naczynia. Dawna kamionka bolesławiecka miała głęboki, lśniący brązowy kolor, który przypominał skorupę orzecha włoskiego.

⁶ Prace Grusona, ze względu na ich wartość historyczną dla Jeleniej Góry i okolic (Kowar, Szklarskiej Poręby), trafiły do lokalnych kolekcji muzealnych oraz prywatnych zbiorów dawnych mieszkańców tych ziem.

O domu patrycjuszowskim wspomina się w innym miejscu. Tutaj należy podkreślić, że podobnie jak zewnętrzna fasada budynku jest repliką domów jeleniogórskiego pana handlowego von Buchsa, tak również wnętrze - choć obecnie stanowi jeszcze nieco niepełny obraz - ma pokazywać, jak niegdyś, w XVII i XVIII wieku, urządzali się tutaj bogaci kupcy. Szczególnym pięknem odznacza się sufit stiukowy wykonany przez rzeźbiarza Lobera z Görlitz. Zyskuje on na znaczeniu dzięki temu, że jest dokładną kopią sufitu z tutejszego sierocińca fundacji von Buchsa. Wzór posadzki parkietowej zaczerpnięto z domu przy Rynku 33. (Szyby gomótkowe pochodzą z tutejszych starych domów; 3 malowane szybki znajdowały się niegdyś w domu przy ul. Kilińskiego 24 (Zapfenstraße). Miedzioryty przedstawiają portrety rodziny von Buchs, a mianowicie seniora rodu Daniela von Buchsa, jego syna Daniela oraz ich żon. Barokowy piec stał w domu w Pfaffengrund⁷ koło Kowar (Popów). Osobliwym pięknem odznacza się sekretera pochodząca z Kowar.

Z izby patrycjuszowskiej schody prowadzą do pokoju biedermeierowskiego, który ukazuje wyposażenie mieszczańskiego pokoju w Jeleniej Górze z 1. połowy XIX wieku. Szczególnej urody są: dywan, sofa wraz z wiszącymi nad nią pastelami, podnózek, lustro wraz ze znajdującym się pod nim stolikiem oraz obrus. Fotel i czworokątny stolik, wykonany z drewna mahoniowego, znajdowały się niegdyś w pałacu w Mysłakowicach (Erdmannsdorf); fotel wyposażony w pierścienie do przenoszenia służył jako eskada⁸ (lektyka) dla królowej Luizy oraz księżnej legnickiej podczas wycieczek górskich.

Z wielkiej hali wejściowej schody prowadzą na piętro. Na ścianie nad półpiętrzem wystawiono dawną broń i tym podobne przedmioty z naszych stron.

Na szczególną uwagę zasługują: tak zwany „miecz ludowy” (*Volksschwert*), należący do miasta Jeleniej Góry (miecz lancknehta — tzw. „ośła podkowa”), miecz katowski, broń znaleziona w 1866 roku podczas uprzątnięcia cysterny na zamku Chojnik (Kynast), broń z wojen śląskich XVIII i XIX wieku. Wielki bęben stanowił niegdyś inwentarz z tutejszego ratusza. Pięknie haftowany jedwabny sztandar należy do tutejszej gildii strzeleckiej i pochodzi z roku 1813.

Na piętrze wchodzimy najpierw do wielkiej sali, która ciągnie się przez całą głębokość budynku, otrzymując światło od wschodu i od zachodu;

⁷ Pfaffengrund to Popów koło Kowar.

⁸ Termin eskada, użyty w kontekście wyposażenia pokoju biedermeierowskiego, odnosi się do specjalnego rodzaju krzesła do noszenia (lektyki).

ma ona 12 m długości i 8 m szerokości. Wzdłuż jej ścian biegnie fryz składający się z ornamentów barokowych, w którego kartuszach umieszczono na przemian sentencje oraz przedstawienia bukietów kwiatów z Karkonoszy. Malowidła te są dziełem malarza Ueberschära, pomocnika profesora Otkena z Berlina. Nad wejściem ze schodów wisi namalowany przez prof. Morgensterna obraz Chojnika w świetle księżycy, a ponadto oryginalny szkic do wielkiego obrazu panoramicznego, który został namalowany przez słynnego śląskiego pejzażystę Adolfa Dresslera⁹ z Wrocławia na tamtejszą wystawę rzemiosła około roku 1880; przedstawia on półkolistą panoramę z Bismarckhöhe.

Ściany sali zdobią wielkie obrazy ściennie autorstwa wrocławskiego malarza prof. Wislicenusa¹⁰, które Ministerstwo Kultury przekazało miastu Jelenia Góra do wystawienia w naszym muzeum. Ramy zostały wykonane według projektów artysty w cieplickiej Szkole Snycerstwa.

Pierwszy obraz przy zachodnim oknie przedstawia wiosnę w Karkonoszach, a mianowicie widok ze wzgórz między Cieplicami a Marczycami¹¹, ponad stawami, na zamek Chojnik i Śnieżne Kotły. Drugi obraz to scena zimowa. Widz spogląda z okolic schroniska Fuchsbergbaube¹² na Studnik (Brunnberg) i na Śnieżkę. Na pierwszym planie, pomiędzy pokrytymi lodem kosodrzewinami, przemykają opatulone postacie ludzkie.

Trzeci obraz przedstawia dla kontrastu lato. Malarz siedział na jednym z przedgórz Pogórza Kaczawskiego na zachód od Jeżowa Sudeckiego (Grunau). Przed nim trwają żniwa. W środkowym planie wioska Jeżów ciągnie się łukiem aż do miasta Jeleniej Góry, która, zacieniona przez chmurę,

⁹ Adolf Dressler (lub Dreßler, 1833–1881) to postać kluczowa dla śląskiej sztuki XIX wieku. Można go nazwać „ojcem karkonoskiego pejzażu”, ponieważ to on wprowadził malarstwo plenerowe w te góry na niespotykaną wcześniej skalę.

¹⁰ Max Wislicenus był tym, który „zaszczepił” secesję we Wrocławiu. W 1896 roku został profesorem w słynnej Państwowej Akademii Sztuki i Rzemiosła we Wrocławiu (tej samej, w której uczył Dressler). Wprowadził tam powiew nowoczesności, odchodząc od sztywnego akademizmu na rzecz płynnych linii i dekoracyjności.

¹¹ Wzgórza rozciągające się między Cieplicami (uzdrowiskową częścią Jeleniej Góry) a Marczycami to tzw. Wzgórza Marczyckie. Stanowią one naturalną barierę oddzielającą dno Kotliny od Podgórze Karkonoskiego.

¹² Schronisko Fuchsbergbaube: To historyczna nazwa nieistniejącego już schroniska na Lisiej Górze (niem. *Fuchsberg*) położonego powyżej Karpacza.

odcina się w tle jako sylwetka. Za nią wyrasta grzbiet Karkonoszy ze Śnieżką, podczas gdy chmury burzowe przyciemniają niebo.

Naprzeciwko, na południowej ścianie, widzimy jesień w Śnieżnych Kottach. Zarośla i trawy między kamieniami mają barwę rdzawo brązową, skały zaś niebieskawą. Pomiędzy Śnieżnymi Kottami wznosi się rozdziela jąca grzęda skalna.

Piąty, wąski obraz pomiędzy drzwiami do sali przyrodniczej a schodami przedstawia Wodospad Łaby w świetle księżyca.

Najnowszym zdobieniem sali jest, ustawione na lewo od wejścia ze schodów, popiersie założyciela muzeum, tajnego radcy dr. Seydela. Zostało ono wykonane w marmurze w naturalnej wielkości przez sławnego cieplickiego rzeźbiarza Cyrilla dell' Antonio i подарowane przedstawionemu z okazji jego osiemdziesiątych urodzin (18. 11. 1920) przez Zarząd Główny R.G.V. (Towarzystwa Karkonoskiego).

Rodzime rzemiosło artystyczne reprezentowane jest przez mnóstwo wybornych, oryginalnych sylwetek (wycinanek), które wykonał mieszkaniec Kunic (Cunnersdorf), nazwiskiem Eckert († 1868).

W sali ustawiono: makiety plastyczne (reliefy) Karkonoszy, relief Śnieżnych Kottów oraz jeden przedstawiający pruską część Grzbietu Śląskiego i Czeskiego. Ten ostatni został wykonany z wykorzystaniem arkuszy map stolikowych (topograficznych).

Do tego dochodzą modele zapory dolinnej pod Leśną (Marklissa)¹³, średniowiecznego zamku rycerskiego Lenno¹⁴ (Lehnhaus) przed zniszczenia oraz domów tyrolskich w Zillerthalu. Modele śląskich zapór (w tym Marklissa i Mauer – Pilchowice) były prezentowane na międzynarodowych wystawach technicznych na początku XX wieku jako wzorce nowoczesnej inżynierii wodnej. Ponadto znajduje się tutaj tak zwane „berło bożonarodzeniowe” (*Weihnachtszepter*) z okolic Lwówka Śląskiego - osobliwa, ozdobna konstrukcja łącząca w sobie cechy szopki bożonarodzeniowej i choinki.

¹³ Zapora Marklissa to historyczna nazwa Zapory Czocha, która spiętrza wody rzeki Kwisy, tworząc Jezioro Leśniańskie. Znajduje się ona niedaleko miejscowości Leśna (dawniej *Marklissa*). Jest to najstarsza zapora zaporowa w Polsce, a jej powstanie było bezpośrednio związane z polityką ochrony przeciwpowodziowej regionu, podobną do tej, którą opisywały dawne akta cesarskie dla obszaru świdnicko-jaworskiego.

¹⁴ Zamek rycerski Lenno (Lehnhaus) jest to zamek w Wleniu (najstarszy murowany zamek w Polsce).

Jedna z gablot kryje szereg drobniejszych przedmiotów artystycznych z przeszłości: monety, medale, biżuterię oraz stare pruskie bilety kasowe. Szafa ozdobna przy wschodnich oknach jest darem firmy J. Rudolph & Comp. G. m. b. H. z okazji uroczystości otwarcia niniejszego muzeum. Wystawiono w niej czepeczki kobiece i tym podobne, prace cieplickiej Szkoły Szydełnictwa, zdobione jabłko oraz maskę pośmiertną poety Carla Hauptmanna¹⁵.

Obok tej szafy wisi znakomity portret owego poety, wykonany w miedziorycie przez grawera Haumera¹⁶ z Jeleniej Góry.

Skierowane na południe drzwi z nadpisem: Przyrodznawstwo

prowadzą do większego pokoju, który w całości poświęcony jest naukom przyrodniczym.

Z królestwa zwierząt najpełniej reprezentowane są rodzime ptaki, wystawione wraz ze swoimi gniazdami w dwóch wielkich, przeszklonych szafach. Spośród nich na szczególną uwagę zasługują płochacze halne (u góry po lewej) oraz mornel (u góry po prawej) - bardzo rzadki ptak naszych wysokich gór. Ptaki nierodzone to: łabędź krzykliwy, zastrzelony 30 listopada 1910 roku nieopodal Górnych Marczy (Ober-Märzdorf) koło Radomierza nad Bobrem; orzeł przedni, upolowany 23 października 1900 roku na Grzbiecie Kamiennogórskim oraz bielik, który został zastrzelony na Grzbiecie Karkonoszy. Te trzy ptaki umieszczono na szafie szklanej. Uzupełnieniem jest również kompletna kolekcja jaj. Z wypchanych ssaków należy wymienić: wydrę, złowioną w kwietniu 1916 roku w Bobrze pod Janowicami Wielkimi, popielicę upolowaną w Berghof (Górzanka), a ponadto wspaniałego lisa, tchórza, kunę, łasicę, gronostaja, jeża, borsuka i inne. W gablocie znajduje się mnóstwo dobrze wypreparowanych czaszek tychże zwierząt. Pod szkłem i w ramach umieszczono kolekcję rodzimych chrząszczy, a w zamkniętej szafie zbiór motyli, wśród nich całkowicie wymarłego już niepylaka apollo. Szereg gadów, w szczególności węży, wystawiono w stojakach stojących na szklanej szafie. W szafie tej widzimy (po lewej) gniazda szerszeni i os, po prawej dendryty, piękny topaz dymny oraz

¹⁵ Carl Hauptmann (1858–1921). To wybitny pisarz i dramaturg, który wraz z bratem Gerhartem (noblistą) stworzył kolonię artystyczną w Szklarskiej Porębie. Był „duchem opiekuńczym” Karkonoszy, a jego dom był centrum życia intelektualnego.

¹⁶ Johann Friedrich Heumer specjalizował się w miedziorycie oraz grawercie szkła). Jego prace charakteryzowały się niezwykłą precyzją.

inne kryształy. Poniżej znajdują się rodzaje skał z doliny Lubawki (Liebau) oraz skamieliny z dolnej, środkowej i górnej części szarogłazu z południowej części powiatu kamiennogórskiego. Spośród nich szczególnie wyróżnia się bardzo piękny, rzadki i ważny, pod względem geologicznym, odcisk rośliny *Cardiopteris polymorpha Göpp* z dolnego szarogłazu. Odcisk ten został znaleziony przez kustosa muzeum, Wilhelma Patschovsky'ego¹⁷ w 1883 roku jako pierwsza skamielina z dolnego szarogłazu pod Opawą (Op-pau) w powiecie kamiennogórskim.

Zbiory z królestwa roślin (herbaria) mniej rzucają się w oczy, gdyż dla ochrony przed zniszczeniem są przechowywane w zamkniętych szafach. Jednakże tak istotne dla naszych lasów górskich grzyby, zarówno trujące, jak i jadalne, wystawiono w formie dobrych modeli plastycznych; charakterystyczne kwiaty górskie przedstawiono zaś na tablicach ściennych.

Królestwo minerałów naszego regionu górskiego jest reprezentowane bardzo kompletnie, w postaci wyselekcjonowanych i dobrze uporządkowanych okazów; wypełniają one kilka szaf. Trudno jest wymienić tutaj choćby to, co najważniejsze i najcenniejsze. Wielu zainteresują zapewne kawałki bursztynu znalezione w Kotlinie Jeleniogórskiej, izeryny, topazy, kryształy skalenia, piaskowce o strukturze słupowej, druzy, skamieniałe drewna oraz otoczaki z kociołków eworsyjnych. Dokładnych informacji o tych zbiorach dostarczają katalogi specjalne. Na uwagę zasługują ponadto: kamień młyński z żaren ręcznych (zwanym *Quirla*), wykopany w okolicy Bobrowych Skałach (Bibersteine); dalej krążek drewna (średnica 105 cm) z modrzewia ściętego w 1921 roku pod Przesieką (Hain) i inne.

W kierunku północnym przechodzi się z sali do pokoju poświęconego tkactwu i innym zagadnieniom.

Tutaj przedstawiona została gałąź przemysłu, która w historii gospodarczej Kotliny Jeleniogórskiej odegrała największą rolę i w swoim czasie zapewniła jej powiązania handlowe z całym cywilizowanym światem. Nasze zbiory dowodzą, jak tkactwo rozwinęło się w prawdziwe rzemiosło artystyczne. Widzimy len, owinięty starym wzorzystym złotym papierem na kunsztownie rzeźbionych kądzielach, pięknie toczony kołowrotki, próbki

¹⁷ Wilhelm Patschovsky był sercem i umysłem dawnego Riesengebirgsmuseum w Jeleniej Górze (poprzednika dzisiejszego Muzeum Karkonoskiego). To on usystematyzował zbiory, dbał o ich naukową rzetelność i sam wzbogacał kolekcję o cenne znaleziska geologiczne i botaniczne.

najdelikatniejszej przędzy, która niemal nie ustępuje niciom jedwabnym i wreszcie gotowy wyrób lniany.

Szczególne znaczenie mają wzory różnych rodzajów splotów, w których niegdyś tkano słynny woal lniany (cienki batyst), któremu Jelenia Góra zawdzięcza swą sławę i bogactwo. Wielką piękną odznaczają się XVIII-wieczne wyroby adamaszkowe z Kowar i Sosnówki - są to wiszące na ścianach w ramach obrusy z przedstawieniami: widoku miasta Jeleniej Góry z połowy XVIII wieku (niegdyś w posiadaniu rodziny von Buchs); zdobycia twierdzy Świdnica przez Austriaków 12 listopada 1757 roku; trzech obrusów utkanych dla upamiętnienia traktatów pokojowych w Dreźnie (1745), Hubertusburgu (1763) i Cieszynie (1779).

Na szczególną uwagę zasługują kobiece prace ręczne, zwłaszcza kunsztowne hafty z dawnych czasów, koronki szyte i klockowe, które wystawiono w tym pokoju. Przyczepione karteczki podają bliższe wyjaśnienia. Osobliwym pięknem odznacza się wiszący na ścianie gobelin pochodzący z tutejszego Kościoła Łaski oraz stojące pod nim drewniane popiersie chłopki z Karkonoszy - mistrzowskie dzieło nauczyciela zawodu w cieplickiej Szkole Szydełnictwa, dell' Antonio.

Szklana szafa zawiera wspaniałe tkaniny i hafty przeznaczone do celów kościelnych i świeckich, a witryna około 50 pięknych, obsypanych złotymi i srebrnymi cekinami, zdobionych wstążkami czepców kobiecych z naszych górskich wiosek oraz wszelkie kobiece robótki ręczne. Przy ścianie ustawiono dawne miary łokciowe, laski sołtysie oraz parasole przeciwdeszczowe i przeciwstłoneczne z połowy XIX wieku.

Na północny zachód od sali przechodzimy do pokoju z nadpisem:

Obrazy górskie i inne.

Zawiera on najróżniejsze przedmioty, które pozwalają nam przenieść się w życie i gwar dawnych czasów. Należą do nich także liczne obrazy, które choć czasem nie posiadają wybitnej wartości artystycznej, to jednak przedstawiają krajobraz i jego mieszkańców w charakterystyczny sposób. Na uwagę zasługuje cała kolekcja, niegdyś tak popularnych obrazów krajobrazowych, Reinhardta - akwafort ręcznie iluminowanych. Ponadto znajduje się tu obraz olejny autorstwa tutejszej panny Kosak przedstawiający się w dawnym pawilonie ogrodowym rodziny von Buchs w Jeleniej Górze. Dalej widnieją obrazy olejne panny Stenzel z Jeleniej Góry przedstawiające rozebrany w 1907 roku kościół na ulicy Cieplickiej oraz stary zamek na wodzie w Siedlęcynie. W gablocie znawcę zachwyca małe próbki sztuki Adolfa Dresslera, znanego śląskiego malarza († 1881).

Obok nich znajduje się wiele starszych i nowszych wizerunków Kotliny Jeleniogórskiej oraz jej gór autorstwa Knippla i innych. Wyjątkowy jest, namalowany przez prof. Manesa w Pradze w 1848 roku, obraz olejny, który przedstawia botaniczkę, panią aptekarz Józefinę Kablik z Vrchlabí (Hohe-nelbe) odnajdującą pierwiosnka maleńkiego (*Primula minima*) w okolicach schroniska nad Śnieżnymi Kotłami. Dalej znajduje się rysunek piórkiem autorstwa Blätterbauera¹⁸ przedstawiający najstarsze schronisko przy Wodospadzie Łaby z roku 1851, a także nowsze akwarele Aulichy i innych. Ściany zdobią również portrety osobistości mających znaczenie dla naszego regionu górskiego: bardzo subtelne pastele przedstawiające pierwszego gospodarza na Śnieżce, Carla Siebenhaara oraz jego małżonkę, którzy w latach 1826–1836 przyjmowali gości w kaplicy na Śnieżce podczas sezonu letniego; równie piękny portret dyrektora miejskiego Jeleniej Góry, Schönaua, który założył park miejski na Wzgórzu Kościuszki (Kavalierberg); znakomite wizerunki hrabiego von Reden z Bukowca († 1815) oraz jego małżonki; portret „matki Tyrolczyków” († 1854); wizerunek feldmarszałka hrabiego von Gneisenau z Mysłakowic († 1831); portret księżnej Marianny Pruskiej z Karpnik.

W jednym z kątów pokoju umieszczono osobliwe dla naszych gór, a w większości już zapomniane, instrumenty muzyczne: szereg ształamajów, w tym jeden z XVII wieku wykonany z rogu jeleniego, pochodzący ze schroniska Hampelbaude, trąbę maryjną (*tromba marina* lub *Trumscheit*) opisaną przez E. T. A. Hoffmanna w „Kota Mruczystawa poglądach na życie”, a także hummel¹⁹ i tym podobne.

Gablota zawiera znakomite rysunki piórkiem (autorstwa tutejszej panny Kosak) przedstawiające widoki wewnątrz starych jeleniogórskich domów, a ponadto dokumenty z Jeleniej Góry i okolic, wśród nich prawdziwe arcydzieła kaligrafii na pergaminie.

W innych gablotach wystawiono wyroby rzeźbiarskie w drewnie i kości, które wykonał Siegismund Kahl ze Ściegien (1736–1796), faktyczny twórca snycerstwa w Karkonoszach. Są to głównie miniaturowe figurki zwierząt.

¹⁸ Theodor Blätterbauer (1823–1906) był malarzem i grafikiem z Legnicy (Liegnitz), którego twórczość stała się wizualnym kanonem Karkonoszy i Kotliny Jeleniogórskiej.

¹⁹ To instrument strunowy szarpany, należący do rodziny cytry lub monochordu. Posiadał pudło rezonansowe (często w kształcie zbliżonym do liścia lub wydłużonego trójkąta), na którym rozciągnięto dwa rodzaje strun.

Znajdują się tu również prace cieplickiego snycerza Wilhelma Kempla²⁰, który zmarł w Cieplicach w 1874 roku. Inna przegroda tej samej witryny zawiera roczniki 1792 i 1793 „Historycznego kalendarzyka kieszonkowego dla dam” Schillera, kalendarze gotajskie i inne starsze kalendarze, a także pisane, zdobione sentymentalnymi rysunkami i malowidłami sztambuchy z końca XVIII wieku oraz czasów późniejszych, a także przedmioty codziennego użytku z połowy XIX wieku o osobliwych formach.

Szafa 41

W dwóch najniższych przegrodach znajdują się znaleziska prahistoryczne oraz kilka z czasów późniejszych.

Znaleziska prahistoryczne należą w Kotlinie Jeleniogórskiej do największych rzadkości; nasze muzeum posiada dwa topory kamienne - jeden znaleziony w Strupicach (Straupitz) w 1892 roku, drugi w Górnych Ścięgnach w 1898 roku.

Ponadto wystawiono fragmenty urny znalezione na placu ćwiczeń pod Grabarowem oraz brązowy topór znaleziony podczas budowy kolei pod Nowym Kościołem (powiat złotoryjski).

Ekspozowane są tu także znaleziska z Sokolików, gdzie niegdyś stał stary zamek, ze Wzgórza Krzywoustego (Hausberg) pod Jelenią Górą oraz z Sępiej Góry (Geiersberg).

Kolekcję uzupełnia mnóstwo starych podków o formach charakterystycznych dla czasów ich wytworzenia, ostrogi, groty strzał, a także stare żelazne narzędzia o osobliwych kształtach.

Półka 2: Zamki do drzwi oraz kłódki, przeważnie z XVII i XVIII wieku; kasetka do pisania z roku 1617; nóżki piecowe znalezione podczas uprzątnięcia starej studni na zamku w Bobrowie (*Boberstein*).

Półka 1: Wierna replika wagonu jeleniogórskiej kolei gazowej; ponadto figuratywne przedstawienie jeleniogórskich osobistości z końca XVIII wieku z ratuszem w tle.

Na tej szafie stoi kunsztowny model żaglowca wschodnioindyjskiego, który został wykonany w roku 1890 w Mirsku (*Friedeberg a. Qu.*).

W ostatniej gablocie znajduje się mnóstwo artystycznie zdobionych przedmiotów codziennego użytku: metalowe puszeki z ładnymi

²⁰ Choć słynna Szkoła Snycerska w Cieplicach (Holzschnitzschule) powstała oficjalnie dopiero w 1902 roku, zaś Wilhelm Kempel (zm. 1874) senior był jednym z tych mistrzów, którzy budowali renomę cieplickiego snycerstwa dziesięciolecie wcześniej. To on stworzył fundamenty pod sławę Cieplic jako ośrodka rzeźby w drewnie.

grawerunkami i płaskorzeźbami, rzeźbione prochownice, noże, widelce, łyżki, misy, kompas, wagi do złota, karty do gry, okulary i tym podobne. Dolna przegroda zawiera stare naczynia miedziane.

W tym pomieszczeniu, gdzie wszystko tchnie swojską śląską przytulnością, znalazło swe miejsce naturalnej wielkości popiersie Maxa Heinzla († 1898), sympatycznego przedstawiciela prawdziwej śląskości i żarliwego wielbiciela naszych gór, wymodelowane przez przyjaciela, Radnera. Niechaj jego cień włada tutaj jako *Genius loci!*

Do głównego gmachu muzeum przylega od strony południowej Chata Górská (Zagroda Chłopska),

która połączona jest z nim poprzez sień, pełniącą funkcję łącznika. W przedpokoju tym wystawiono wiejskie meble oraz sprzęty domowe i gospodarskie; na uwagę zasługuje bardzo stara, malowana szafa z Czarnego (Schwarzbach) przypominająca swymi formami jeszcze czasy renesansu, a także podobna, wielka skrzynia z roku 1664 z Jeżowa Sudeckiego (Grunau), na której stoi górna część szafki laboratoryjnej z Karpacza (Krummhübel); ponadto kołowrotki, uchwyty na łuczywo, strugi do łuczywa i inne. U sufitu wisi śląski wieniec dożynkowy.

Chata chłopska jest wierną repliką budowli, jakie niegdyś w niżej położonych wioskach wysokogórskich, wznoszono w stylu zrębowym. Z przedpokoju wchodzi się do właściwej sieni domu chłopskiego, której podłoga wyłożona jest kamiennymi płytami. Z niej prowadzą schody na poddasze. W tylnym prawym rogu znajduje się piec chlebowy, który w części wbudowany jest do izby. Malowane drzwi prowadzą nas do izby chłopskiej. Jej ściany składają się z ciemno bejcowanych belek z jasnymi spoinami. Sufit również spoczywa na belkach. Stary, pochodzący z Zachełmia (Saalberg) zielony piec kaflowy, wraz ze znajdującym się za nim i o połowę niższym piecem chlebowym, zajmuje około jednej szóstej powierzchni pomieszczenia; z przodu otoczony jest ławą piecową oraz zamocowanymi u sufitu drążkami, na których wieszają się odzież do wyschnięcia.

Izba wypełniona jest starymi, autentycznymi sprzętami domowymi, które pozwalają trafnie rozpoznać, jak wielkie upodobanie do barwnych i fikuśnych zdobień mieli niegdyś nasi mieszkańcy gór. Obok pieca stoi duże, kolorowo malowane, dwuosobowe łóżko z baldachimem z Strupic (Straupitz) z roku 1823; stojąca obok kołyska należała niegdyś do poety

dialektalnego Bertermanna²¹ z Karpnik. Z domowych sprzętów wystawiono: masielnicę wraz z całym osprzętem do gospodarki mlecznej.

Otwarta szafka ścienna zawiera malowane talerze i misy; obok pieca kuchennego na ścianie wiszą solniczki, pojemniki na łyżki oraz deska do mątevek. Dom ten jest jednym z takich, w których - jak było to w zwyczaju - zajmowano się również tkactwem. Gospodyni, w swym stroju ludowym, siedzi przy kołowrotku, podczas gdy jej ojciec struga łuczyczo do oświetlenia lub na opał. Przy małych oknach stoi ładnie wyposażony warsztat tkacki i to taki z urządzeniem do tkania woalu lnianego. Obok drzwi wiszą: deska do maglowania, watek do magła oraz tak zwana „Kuppe” (rodzaj naczynia lub przyrządu gospodarskiego). Cała izba sprawia wrażenie zacisznej przytulności.

Kiedy wyjdziemy z sieni domu do ogrodu, możemy obejrzeć naszą chatę chłopską także z zewnątrz. Na kamiennym fundamencie ułożone są poziome belki, a na narożach gęsto zazębione. Małe okna zaopatrzone są w barwnie malowane okiennice. Ściany oplata konstrukcja z żerdzi, tworząca łukowate wnęki i podtrzymująca szeroko wysunięty gontowy dach. Szczyt obity jest deskami, których listwy przykrywające mają kształt półkolisty, powtarzający w miniaturze łukowe wnęki parteru - prosty środek, a daje bardzo ładny efekt dekoracyjny.

Z przodu i od strony szczytu znajdują się rabaty ze starymi, śląskimi kwiatami wiejskimi, a przed drzwiami, na placyku oddzielonym od dolnej części ogrodu płotkiem z giętego drewna, stoi całkiem prymitywnie zbity stół z podobnymi ławkami. Z boku tryska, z rury źródlanej, woda do starego drewnianego koryta. Za domem znajduje się ogród laborantów, w którym pielęgnuje się rośliny, jakich niegdyś używali laboranci z Karpacza do sporządzania mieszanek i herbat. Nazwy roślin wypisane są na porcelanowych tabliczkach. Wzdłuż budynku rosną od dawna używane rośliny lecznicze i kuchenne.

Stojąc na placyku przed chatą chłopską, spogląda się wprost na dom patrycjuszowski, bardzo wiernie odtworzony na wzór domu, który niegdyś należał do kupca von Buchsa na jeleniogórskim rynku. Uznaliśmy to za zadanie naszego muzeum regionalnego - pozwolić niejako na nowo zaistnieć tym formom budowlanym, pochodzącym z około roku 1680, jeszcze silnie związanym z renesansem i o pięknych proporcjach oraz pokazać, jak budować potrafili nasi przodkowie. Dom ma równocześnie zachować

²¹ Reinhold Bertermann (1841–1919) był cenionym śląskim poetą ludowym i pisarzem tworzącym w dialekcie karkonoskim (Riesengebirgsmundart).

pamięć o jednej z najznakomitszych rodzin Jeleniej Góry i - stojąc naprzeciw chaty chłopskiej, symbolu tkactwa - ucieleśniać handel lnem i płótnem, który przez stulecia przynosił miastu gospodarczą pomyślność.

Ogród przylegający od południa do naszego muzeum, któremu nadano możliwie górski charakter, obsadzony jest kwiatami naszej okolicy.

Na trawniku stoi zegar słoneczny, który niegdyś znajdował się w zagrodzie w Stanisławowie; po jego lewej stronie leżą różne, częściowo skamieniałe drewna z „skamieniałego lasu w Radowanicach²² (Radowenz) w Czechach”. Te pradawne iglaste drzewa, należące do rodzaju araukarii, spokrewnione są z gatunkami występującymi dziś w Ameryce Południowej (Arizona) i w Nowej Holandii. Profesor Göppert z Wrocławia opisał te skamieniałe drewna po raz pierwszy w 1867 roku i nazwał je - na cześć właściciela zbioru, Benedykta Schrolla z Broumova - *Araucaria Schrolliana Göppert*.

W zadrzewieniu po stronie zachodniej stoi alegoryczna figura z piaskowca przedstawiająca jesień, jaką dawniej często spotykało się w ogrodach bogatych jeleniogórskich mieszczan.

Grupa kamienna ustawiona po południowo-zachodniej stronie ogrodu składa się głównie z pięknych kryształów górskich znalezionych w 1820 roku w Jarosławie koło Strzegomia (Järischau bei Striegau). Grupę wieńczy kryształ o wysokości 86 cm i obwodzie 155 cm. Uważany jest on za największy kryształ górski jaki kiedykolwiek znaleziono w Niemczech i Szwajcarii. Pomiędzy kryształami bujnie rosną liczne okazy większego gatunku rojnika.

Na północnej stronie ogrodu znajduje się grupa skalna, a w innych odpowiednich miejscach ogrodu posadzono takie same zagajniki roślin górskich, w których pielęgnuje się gatunki Karkonoszy i Gór Izerskich.

Niech to całe dzieło Karkonoskiego Towarzystwa przynosi chwałę naszemu górotworowi! Niech zachęci jak najwięcej odwiedzających do wstąpienia w szeregi członków!

Zarząd Główny Towarzystwa Karkonoskiego.

²² Unikalne stanowisko paleontologiczne w czeskich Radowanicach (tuż za polską granicą, niedaleko Lubawki i Kamiennej Góry). Znajdują się tam skrzemieniałe pnie drzew z okresu karbonu (sprzed ok. 300 milionów lat).

